

Ik reed de wagen vlak voor de grote achterdeur van het woonhuis, waar de boer de hoogstnodige bagage klaar gezet had dat ze van huis mee wilden nemen. Dat werd meteen opgeladen. Van de Koppel zelf kwam nog aanlopen met een laken, waarvan de punten bij elkaar gebonden waren. Daar zat ook nog kleding en iets van dien aard in. Daarna kwam de boerin nog met een koffer aandrigen die ook op de wagen geladen werd. Toen konden we vertrekken en daar was ik uiteindelijk heel blij om, want op dat ogenblik voelde ik mij daar helemaal niet veilig meer in die buurt.

Dit alles had gelukkig niet veel tijd in beslag genomen. Toen de boer en zijn vrouw op de wagen plaatsgenomen hadden, konden we het erf verlaten om zo vlug mogelijk uit het zicht van de Duitse soldaten te komen. Die stonden nog steeds op de zelfde plaats als toen we daar aankwamen. Mogelijk was er een wachtpost gestationeerd of iets dergelijks.

Al gauw waren wij uit het zicht verdwenen, want een grote ker-senboomgaard ontnam in onze richting voor de soldaten hun uitzicht. Verderop in de Molenstraat zagen wij nog maar heel weinig mensen, die niet weggegaan waren. De meesten waren deze ochtend nog bijtijds uit Driel weggevlucht.

Iets later, in de Dorpsstraat, waren er inwoners die hun kinderen kruiwagens vol geladen hadden met de nodige bagage, om ook hun woonplaats te gaan verlaten naar een veiliger oord.

En dan vraag je jezelf af, - zullen zij ooit weer naar hun eigen geboortegrond terug kunnen keren. Waarheen zullen zij gaan en voor hoelang? - Velen van hen gingen naar een onbekende bestemming en een onzekere toekomst tegemoet.....!

En hoe zal de oorlog zich in de komende tijd verder ontwikkelen? Vanuit de richting Nijmegen was veel geschut waar te nemen. Zou dát toch te maken kunnen hebben met de komst van het Britse leger!? We wisten het nog steeds niet!!

Van het front Oosterbeek-Arnhem werd ook veel schieten gehoord, zowel het kanongebulder als het doffe gestotter van de zware mitrailleurs. De gevechten leken wel te zijn verplaatst van Arnhem in de richting van Oosterbeek. Geen goed teken voor de Engelse parachutisten, want als dát waar mocht wezen, hadden de para's die daar gevochten hadden, de strijd verloren....!!

Inmiddels waren we aan het einde van de Dorpsstraat aangekomen en gingen ook dáár rechtsaf de Hoenveldsestraat (De Holland) in. In de verte, rechts, zagen we ons huis en dat van onze burens de familie Huibers, nog gedeeltelijk boven de bomen uitkomen. Daar lag mijn geboortegrond, waar mijn wieg had gestaan.

Daar had ik veel jeugdherinneringen aan, hoe wij ons heel goed konden vermaken met een eigen tuintje, sierduiven en konijnen. Misschien zagen wij dat dierbare stukje grond daar nooit meer!!

Na ongeveer tien minuten kwamen we terug op de boerderij van de familie Camman, "De Noordhoek" genaamd, waar van de Koppel ons heen gestuurd had. De wagen werd afgeladen en in de schuur gere- den; het paard in de boomgaard gebracht.

Inmiddels was het al half twaalf geworden, wat ging de tijd toch vlug. Dus was het al weer zo etenstijd, maar daar zou voorlopig 't eerste uur nog wel geen gelegenheid voor zijn. Daar zag het tenminste niet naar uit, want men was op dat ogenblik nog te veel met zichzelf bezig. Men liep veel heen en weer, de één wilde dit, de ander wou dat nog even doen, want men voelde zich daar, als een aap in een zwembad!

Daarom vertelde ik de anderen, dat ik naar mijn ouderlijk huis ging, dan kon ik daar wel meeeten, omdat ik op de boerderij voorlopig wel gemist kon worden. Ik fietste er heen via de Oldenhofselaan, dat was iets richter.

Moeder was op dat moment in de keuken bezig met het middageten, toen ik daar arriveerde en ze keek wel een beetje verbouwereerd en schrok enigszins, mij zo onverwacht te zien en vroeg meteen : "Er is toch hopelijk niets bijzonders gebeurd?"

"Nee, gelukkig niet, schrik dus maar niet, nu ik hier zo maar op eens binnen kom stappen, maar dit is de oorzaak er van!" zei ik.

"De familie Schrijver met nog een paar gezinnen en ik zelf, zijn deze ochtend weggegaan uit de Molenstraat omdat het daar te gevaarlijk ging worden om er nog langer te blijven. Wij kregen een keer bezoek van ong. twaalf Nederlandse -SS'ers, die mij enkele lastige vragen stelden. Gisteravond kwamen er drie zeer jonge Duitse SS'ers, die half dronken waren. Zij moesten zo nodig paarden hebben en hen heb ik toen zo maar naar een willekeurig adres gestuurd, waar ze heel geen paarden bezaten. Dat was om zo gauw mogelijk van hen af te komen, maar natuurlijk ook een zeer gevaarlijke handelswijze, want als zij zich bedrogen gevoeld hadden waren zij terug gekomen en was ik nog niet van hen af geweest, want dan speelden zij niet met je!! Gelukkig is dit goed afgelopen, maar het had evengoed heel anders kunnen eindigen!

Onderweg naar een veiliger plaats, kwamen we van de Koppel tegen die ons naar de boerderij van Camman verwees. Dat is zijn schoon- zoon en die boerderij stond op dit ogenblik toch leeg, dus konden we daar gebruik van maken.

Schrijver had deze ochtend een paard en wagen geleend van Beijer de molenaar. Toen wij onze bagage daar afgeladen hadden op de boerderij van Camman, heb ik met Piet Schrijver, van de Koppel en zijn vrouw thuis uit de Molenstraat opgehaald en die zijn nu ook bij ons op de boerderij. Daar hebben zij hun intrek genomen in het woonhuis. Wij bivakkeren samen in de grote schuur.

Maar omdat het daar nog een ongeordend geheel is en er ook nog geen kans bestond dat er binnen korte tijd warm gegeten zou kunnen worden, besloot ik hierheen te gaan en hoop hier deze middag mee te kunnen eten, zou dat mogelijk zijn?" vroeg ik moeder. "Och, dat zal denk ik wel lukken en vooral als je het van te voren weet, dat er een persoon bij gekomen is. Ik zal de pan niet helemaal leeg schrapen en wie weet, misschien blijft er nog iets van het eten op onze borden zitten. Als je die dan meteen schoon likt en ook de pan goed leeg schraapt, heb je er misschien net genoeg aan voor deze middag!" Was het laconieke antwoord van moeder, waar ik toch wel even om moest lachen.

"Ga maar vast naar binnen, vader en Piet zullen zo ook wel komen, die waren achter het huis aan het hout kloven. Want we hebben de laatste dagen 's avonds de kachel aan, omdat het dan al tamelijk kil gaat worden." zei moeder en ging toen verder met de voorbereiding van de warme maaltijd.

Nadat mijn vader en broer even later ook gearriveerd waren, kwam moeder binnen met een flinke schaal dampend eten in haar handen.

"Is dit niet gauw geregeld?" vroeg moeder trots.

"Dat is het zeker, daar kan een restaurant een voorbeeld aan nemen." Ik had al direct geroken en gezien wat het menu was, dat opgediend werd, maar zei zo maar voor de vuist weg: "Ha, zuurkool! Daar zullen wij van smullen. Wat ruikt dat lekker, zeg"

"Ik heb nooit geweten dat zuurkool geplukt moet worden, want wat we nu gaan eten, heeft je vader gisteren van de boom geplukt. Dus mag je eerst nog wel naar de dokter gaan om je neus na te laten kijken voordat je verder van huis gaat." zei moeder plagend.

"Die zuurkool was natuurlijk maar een grapje, maar met zo'n schaal vol eten zal ik heus de borden niet af behoeven te likken en dan te bedenken, dat er misschien geen portie voor mij over zou schieten." bracht ik naar voren.

"Weet je dan wel wat we eten vandaag?" vroeg moeder.

"Ja, natuurlijk weet ik dat! Stampot van gestoofde peren met suiker en kaneel, op het Platte land bekend als Hete Bliksem.

"Wat een wetenschap zeg! Schep dan als beloning maar een flink portie op. Maar om het helemaal compleet te maken, heb ik er ook nog gekookte aardappels en een kleine hoeveelheid gedroogde boontjes doorheen gestampt, maar ik hoef niet alle kookkunst aan je prijs te geven!" Meende moeder.

En na die korte causerie zetten we ons aan tafel en hebben toen heerlijk gesmuld, want moeder was een prima kokkin!

Na de maaltijd bleven we nog even aan tafel zitten en het gesprek kwam al gauw op het wél-of niet weggaan uit ons dorp.

"Zijn jullie ook van plan om op korte termijn uit Driel weg te gaan, of hebben jullie daar nog niet over gesproken met elkaar?"

Vroeg ik hen, want daar stelde ik toch wel veel belang in.

"Daar zagen wij de noodzaak nog niet van in, want tot nu toe is het hier in deze buurt nog steeds tamelijk rustig geweest, maar misschien komt daar wel heel gauw verandering in. We horen al enige tijd veel schieten uit de richting van Nijmegen. Mogelijk hebben de voorposten van het Britse leger de Waalbrug bij Nijmegen veroverd op de Duitsers en zijn nu in gevechten gewikkeld met andere Duitse legerenheden die zich hier in de Betuwe gevestigd hadden. Dan gaat het er hier in het Betuwse land in de komende tijd niet mooi voor de bevolking uitzien, omdat dan wellicht de Betuwe meegesleurd wordt in de strijd om het bezit van de Rijnbrug bij Arnhem.

Via de berichtgeving van Radio-Oranje, moesten de Engelse parachutisten proberen die brug in handen te krijgen, zodat het Britse Tweede Leger, dat nu op komst is, daarvan direct gebruik kan maken tijdens hun opmars. Maar dat Britse leger is helaas enkele dagen te laat gekomen, dus kon dat niet meer de zo nodige hulp verlenen aan de parachutisten die de brug bij Arnhem in handen probeerden te krijgen.

Die poging is blijkbaar mislukt, want aan het schieten te horen lijkt het wel of de parachutisten zich aan het terugtrekken zijn naar hun hoofdkwartier in Oosterbeek.

Nu blijkt, heel zeker weten wij het nog niet, dat eenheden van het Britse leger zich op dit ogenblik in de Betuwe bevinden, ergens noordelijk van Nijmegen, want daar wordt al enige tijd kanonvuur waargenomen.

Wanneer dat leger verder oprukt in de richting van de Rijnbrug bij Arnhem, veranderd de Betuwe in een frontgebied en wordt op die manier onze streek, De Betuwe dus, meegesleurd in hun opmars naar Arnhem, om daar opnieuw een poging te wagen die zo belangrijke verkeersbrug toch nog op de Duitsers te veroveren. Maar dan kan hier in deze omgeving nog wel eens enige tijd hevig gevechten worden, tenminste zo zie ik dat!" Merkte vader op. Wij hadden nooit kunnen denken, dat vader zulk een diep inzicht had in grote problemen.

Als de gevechtssituatie werkelijk zo'n verloop zou hebben, dan zou de oorlogswals binnen zeer korte tijd het Betuws gebied verpletteren; letterlijk en mogelijk ook figuurlijk!

Dit was natuurlijk een veronderstelling in de ruime zin van het woord. Maar er kon evenzo ook een kentering in deze situatie men en dan zou het verloop van de gevechten daardoor geheel veranderen. Voorlopig keken wij de toekomst nog duister tegemoet! Na ons gesprek werd er van tafel opgestaan en ik vroeg toen aan moeder om enig ondergoed.

"Nu ik gezamenlijk met de familie Schrijver van huis gegaan ben, wil ik wat onderkleding en toiletartikelen in mijn koffer pakken.

We weten natuurlijk niet hoelang we van huis weg blijven en waar we uiteindelijk terecht zullen komen, als we door oorlogshandelingen niet langer meer in Driel kunnen blijven. Maar dan heb ik toch in elk geval ondergoed bij me voor verschoning.

Bij deze woorden ging ik naar boven, waar ik de zelfgemaakte koffer haalde en deed daar wat ondergoed in, dat moeder reeds voor mij klaargelegd had, het scheerapparaat, een stukje van een staaf scheerzeep en ook een stukje luchtge vulde zeep, dat toen in gebruik was als toiletzeep.

De koffer zette ik alvast op de stoep en vroeg toen aan mijn ouders en broer, als zij voor één of ander gevaar ook Driel ging verlaten, of zij dan bij ons langs wilden komen op de boerderij "De Noordhoek", waar wij voorlopig onderdak gevonden hadden. "Op die manier raken wij elkaar niet kwijt, want dat zou in deze situatie heel eng wezen."

"Vooreerst zullen wij het nog wel even aanzien of deze situatie gauw mocht veranderen. Wordt het opeens te gevaarlijk hier, zodat we zouden besluiten weg te gaan, zullen we vast proberen bij jullie langs te komen, daar kun je op rekenen." zei moeder. Daarna ging ik weer naar "Onze boerderij" terug. Ik bond m'n koffer achter op de fiets, stak even mijn hand op als groet en verliet toen mijn ouderlijke woning, m'n familie achterlatend. Op dat moment werd ik somber gestemd, want bij de gedachte dat wij misschien zeer spoedig ons huis en erf en ook ons dorp, zouden moeten achterlaten, dat maakte mij toch wel nerveus. Vele mooie en interessante jaren lagen achter mij. Daar op dat plekje grond had mijn wieg gestaan en later er mijn kinderjaren en mijn verdere jeugd doorgebracht. Daar had ik mooie herinneringen aan, maar soms ook wel minder mooie. Dat hoort echter bij het menselijk leven.

Als dan opeens de kans groot is dat je dit alles vroeg of laat moet gaan verlaten en dat zag ik er toch wel van komen, is dit zeer deprimerend en heel goed merkbaar.

En hoe zal het verdere verloop van deze oorlog zijn?? Men had de laatste tijd wel gemerkt dat deze naar het einde liep. De Duitse legers waren de laatste maanden op vele fronten teruggeslagen en hadden daardoor grote verliezen moeten incasseren. Maar toch bleek de zo lang verwachtte bevrijding in de verste verte nog niet zichtbaar.

Waar zou de Drielse bevolking uiteindelijk terecht komen, als zij allen het zo bekende dorp opeens vaarwel moeten zeggen. Wanneer komt dan het moment waarop we terug kunnen keren naar ons eigen geboorteplaats. Zal men nog terug kunnen keren en zo ja, in welke hoedanigheid dan wel. Wat zal men terug vinden bij thuiskomst, want eigen haard is goud waard,

Er was echter ook nog een hele grote kans bij onze terugkeer, als dat tenminste ooit nog eens plaats zou hebben en dat was voorlopig nog de vraag, want in een oorlogssituatie is veel mogelijk, dat we geen huis en ook geen haard meer terug zouden vinden. Daar werd op dat moment niet aan gedacht, maar men moest er natuurlijk inderdaad wél rekening mee houden.

Onderweg naar de boerderij "De Noordhoek" hield ik toch voor alle zekerheid mijn koffer met één hand vast, maar gelukkig was de weg nog in goede staat op een enkele kuil na. Even later was ik daar gearriveerd en kreeg te horen dat men daar geen warm eten had klaargemaakt, daarvoor was het die middag te laat geworden. Dus had men voor een broodmaaltijd gezorgd.

Vanuit de richting de Waal, zuidelijk van ons, was kanongebulder te horen. Men rekende erop dat het te maken had met de komst van het Britse leger, want dat het in aantocht was, begreep iedereen. Toch bracht dit wel enige spanning met zich mee, want wát stond ons, de Betuwanaren, in de komende tijd te wachten, als twee sterke strijdmachten aan een groot front tegenover elkaar komen te staan? Niets wordt dan ontzien, zelfs nog geen ongeboren levens van mens noch dier ; veel zal er dan vernietigd worden...! Dit waren natuurlijk nog maar verwachtingen, maar...., in een oorlog kan men helaas veel verwachten!!

Hoe zou de strijd nu verder verlopen in Oosterbeek en in Arnhem, nu de Engelse parachutisten de verkeersbrug daar prijs hebben moeten geven en zich daarna terug moesten trekken naar hun hoofdkwartier in Oosterbeek??

Door veel oponthoud op verschillende plaatsen in Noord-Brabant, had het Britse leger niet vlot op kunnen rukken in de richting Arnhem, waar het de zo broodnodige steun wilde gaan verlenen aan de Engelse para's, die daar probeerden de brug op de Duitsers te veroveren. Helaas was dat op een grote mislukking uitgelopen, evenals het Britse leger in de opmars vanuit het zuiden des lands, noordwaarts richting Arnhem en omgeving.

Nu vochten de Britten blijkbaar op Betuws grondgebied met Duitse legereenheden, ergens noordelijk van Nijmegen. Welke richting zou het Britse leger nu kiezen in hun opmars naar de uiteindelijke overwinning??

Dit waren allemaal gissingen, maar per slot van rekening kwam men daar niet ver mee, de werkelijkheid zou ons de toekomst wijzen en daar moesten wij ons voorlopig maar aan houden.

Op de boerderij "De Noordhoek" lagen wij met een groepje mensen bij elkaar van ongeveer twintig personen. Daaronder waren zes kinderen beneden tien jaren. Daar moest dus wel voldoende eten in voorraad zijn, vooral de eerst komende dagen.

Schrijver stond buiten te praten met nog enkele personen die met ons meegereden waren, toen ik op de boerderij terug kwam. Ik liep in hun richting en toen vroeg Schrijver aan mij :

"Waren ze bij jou thuis nog niet van plan om ook weg te gaan?"

"Nee, nog niet, het was daar bij ons thuis tot nu toe, bepaald nog niet gevaarlijk geweest. Ze wilden het nog een dag aanzien. Mijn ouders vonden het evenals jezelf ook heel moeilijk om zo maar alles achter te moeten laten ", antwoordde ik.

Even later kwam van de Koppel naar ons toe en begon met ons te praten, blijkbaar wilde hij iets vragen.

"Ik ben even om het huis heen gelopen en in de groentehof geweest. Als we voorlopig hier kunnen blijven, is er voor de eerste dagen heus wel groenten genoeg. Dat is echter niet voldoende, want melk is hier niet aanwezig en dat hebben wij eigenlijk toch wel nodig, o.a. in de koffie, maar ook voor de pap die de kinderen dagelijks gebruiken en eigenlijk ook om er pudding van maken, als toetje na het eten.

Ik heb echter mijn koeien in een weiland net over de Eldenze-zeeg lopen, dat is hier niet zo heel ver vandaan. Misschien wil één van jullie daar wel even melk gaan halen, Klaas en Marinus Beukema komen daar ook om te melken, want zij zijn bij mij in dienst, zoals jullie wel zult weten. Als je daar dan iedere middag even heen wilt gaan tegen vier uur, hebben we elke dag melk ter beschikking", zo was zijn vraag.

Die Eldense-Zeeg is een waterafvoersloot die precies zuidelijk langs de Drielse gemeentegrens stroomd van oost naar west. En die genoemde wei lag daar gedeeltelijk vlak langs aan de zuidzijde, links van de Hollanderbroeksestraat, tussen Driel en het dorp Elst, vijf kilometer zuidelijker.

Van de boerderij af ongeveer drie kilometer, dus met de fiets tien minuten rijden.

Schrijver keek even in mijn richting en wees toen met zijn vinger naar mij en zei tegen van de Koppel : "Dat zal hij wel even willen doen, want hij kan goed melken".

En dat kon ik inderdaad tamelijk goed. Maar daar voelde ik toch eerst niet zo veel voor, want de weg liep daar bij die wei recht door naar Elst. En in Elst zat toen een legereenheid van Duitse soldaten en daar bleef ik het liefst zo ver mogelijk uit de buurt. Ik probeerde de laatste tijd zoveel mogelijk om hen te ontlopen om geen contact met hen te krijgen. Maar dit heb ik al reeds eerder in dit boek geschreven!

Na even nadenken besloot ik dat toch maar te doen, per slot van rekening moest men ook aan de kinderen denken, zij waren van de groten afhankelijk, vooral in zo'n oorlogssituatie!!

"Goed, ik wil iedere dag wel even naar die wei gaan om er melk te halen, maar natuurlijk niet onder alle omstandigheden! Als er teveel gevaar dreigt zie ik er van af, want ik wil niet in handen van de Duitsers vallen, maar als de situatie zo blijft zoals deze nu is, zal ik daar wel heen gaan," zei ik tegen Schrijver en van de Koppel en die waren blij dit te horen.

Opeens hoorden wij weer vliegtuigen naderen vanuit het zuid-westen. Blijkbaar gingen ze bevoorrading afwerpen boven Oosterbeek. Dat vond ik vreemd! De parachutisten waren immers teruggeslagen in Arnhem, bij een poging de verkeersbrug op de Duitsers te veroveren, dus hadden zij eigenlijk hun taak volbracht, al was deze volkomen mislukt. Vanwaar deze bevoorrading dan als de eigenlijke strijd gestreden is, wat waren dan hun verdere plannen? En was was nu de taak van het Britse leger, nu zij geen hulp meer konden verlenen aan de Parachutisten die bij de brug van Arnhem verslagen waren??

Een ogenblik later werd het zeer rumoerig in het luchtruim boven ons. Enorm grote transportvliegtuigen van de Engelse Luchtmacht laveerden boven Oosterbeeks grondgebied om zoveel mogelijk het Duitse luchtafweergeschut te ontwijken, want dat blafte op dat ogenblik tientallen afweerprojectielen de lucht in. Dat stond op verschillende plaatsen opgesteld, zowel aan de noordzijde als aan de zuidkant van de spoorbrug.

Ik begreep nog steeds niet hoe de parachutisten zich in Oosterbeek zouden kunnen handhaven, na een verloren strijd om de verkeersbrug in Arnhem.

Maar ja, wie was ik, om daar over te kunnen oordelen? Daar was een Legerleiding voor en die dacht daar blijkbaar toch anders over, uiteindelijk was het hun vak.

Het afweergeschut zweeg opeens, misschien bang dat het vanuit de lucht beschoten zou worden. Maar een poos later verschenen er onverwacht enkele Duitse jachttoestellen boven het strijdgebied en ontstonden er al gauw luchtgevechten.

Ze gingen fel in de aanval en scheerden met grote snelheid over het zuidelijk deel van Oosterbeek en zo probeerden zij de logge transporttoestellen van de Engelsen, van onderen te treffen met hun boordwapens. Er werd over en weer geschoten op elkander, maar een transportvliegtuig is in zo'n situatie veel moeilijker manoeuvreerbaar dan een jachttoestel.

Het duurde dan ook niet lang meer, toen ik opeens rook uit zo'n transportmachine zag komen, die dus aangeschoten bleek te zijn. Vlug zette ik mijn verrekijker voor de ogen en zag nog bijtijds enkele bemanningsleden dat toestel verlaten.

Het toestel vloog nog iets door, maakte toen een halve slag naar rechts en stortte daarna, brandend omlaag en verdween toen tussen de bomen van de bossen aan de Veluwezoom. Een moment later stegen dikke rookwolken op. Dat was in de nabijheid van het natuurbad "DE Branding"

Schrijver was met de kinderen naar binnen gegaan, dat vond hij veiliger. Zelf had ik mij opgesteld vóór de noordgevel van het woonhuis, alwaar ik vrij zicht had in noordelijke richtingen van Oosterbeek tot aan Renkum.

Bijna tegelijkertijd zag ik ook een Engels toestel in brand staan ongeveer boven de bossen, "Valkeniersbossen" van de uitspanning "De Westerbouwing". Deze stortte daar ook al heel gauw ter aarde. Het vloog toen al te laag voor de bemanning om het toestel nog bijtijds te kunnen verlaten. Tragisch, ja, zeer tragisch om dat aan te moeten zien!!

Op dat ogenblik was het zeer druk in het luchtruim. Er werd over en weer geschoten met boordwapens en de grote transportvliegtuigen hadden het zeer moeilijk, om de bevoorrading op de aangegeven plaatsen af te kunnen werpen. Zij moesten dus hun ogen goed gebruiken, wilden zij niet het slachtoffer worden van de moorddadige kogels van de boordwapens.

Links van mij, ergens hoog in de lucht, boven de bossen van Doorwerth, hoorde ik boordwapens stotteren en richtte meteen mijn kijker die kant uit. Daar vloog een transportvliegtuig ergens boven het kasteel "De Doorwerth". Het stond blijkkelijk ook in brand, want er kwam rook onder de romp vandaan, die steeds intenser werd. Het toestel verloor hoogte en plotseling zag ik enkele parachutes in de lucht hangen, dus was de bemanning er toch nog op tijd uitgesprongen en terwijl ik met de kijker in die richting tuurde, sloeg er opeens met veel geweld iets tegen de gevel van het woonhuis van de boerderij. Zeer waarschijnlijk was het een kogel van één van de boordwapens der vliegtuigen. Hij ketste af op de muur vlak naast mij. Ik schrok hevig, het gaf een geweldige harde klap; het rode steenstof omhulde even mijn gezicht.

Direct ging ik om de hoek van het huis staan, aan de westkant, daar stond ik veiliger, maar had niet meer zulk goed uitzicht in de richting van de luchtgevechten, maar zag nog wel het rokende transportvliegtuig, dat boven het kasteel van de Doorwerth al rookte, als een pijl uit de boog om laag komen en midden in de rivier de Rijn neerstorten. Een grote zuil water van wel tien tot vijftien meter hoog spoot de lucht in. Het was ongeveer tegenover de boerderij "De Rode Toren" die langs de linkerzijde van de Rijnbandijk staat.

In die jaren woonde daar de familie Joh. Lokhorst.

Ik stond nog even in die richting te kijken, toen ik ineens wéér een transportvliegtuig in diezelfde richting zag gaan, maar van de vier motoren draaiden er nog maar de helft. Ook kwam er rook uit de rechter vleugel en het toestel vloog tamelijk laag, eigenlijk té laag voor de bemanning om er met de parachute nog uit te kunnen springen.

Het toestel vloog in westelijke richting en heb het met mijn verrekijker zo lang mogelijk proberen te volgen. toen kwam er steeds minder rook uit de vleugel. Misschien heeft de bemanning toch nog geluk gehad en konden ze hun basis nog net halen,,,,

Het was die middag wel raak met die neerstortende toestellen, want nogmaals kwam er één overgevlogen die eveneens was aangeshoten. Het vloog in zuid-westelijke richting en had blijkbaar een voltreffer gekregen. Ik zag rook en vuur uit de romp en uit één van de vleugels komen.

Plotseling hingen er enige witachtige parachutes in de nabijheid ; de bemanning had blijkbaar het toestel verlaten!

Toch bleef ik het toestel volgen, dat in vuur en vlam stond. Het hield nog een moment koers, toen maakte het een slag opzij en wentelde daarna om haar eigen as, brandend omlaag.

Een heel triest relaas, maar wel de harde werkelijkheid!!

Volgens mijn berekening stortte het ergens in de omgeving neer tussen Heteren en Herveld, of daar omtrent. Een grote rookkolom steeg even later boven de bomen omhoog. Leden van de bemanning hadden nog op tijd het toestel verlaten.

Opeens hoorde ik weer opnieuw een luchtgevecht in noord-oostelijke richting en dus waagde ik mij om de hoek van het woonhuis en kon nog net met de verrekijker een brandend transportvliegtuig omlaag zien vallen ongeveer boven het centrum van Oosterbeek.

Zeer waarschijnlijk zaten er vele Duitse soldaten in de bossen rondom het centrum van die plaats, want van daaruit klonk steeds het gestotter van enkele zware mitrailleurs, die het vuur open- den op de tamelijk laag vliegende Engelse transportvliegtuigen. Wij hadden ons al afgevraagd, waar de Engelse parachutisten zich op dat ogenblik toch wel ergens ophiielden, want we hadden het vermoeden, dat zij uit Arnhem verdreven waren.

De meeste transportvliegtuigen hadden inmiddels hun bevoorrading afgeworpen en waren op de terugweg. Enkele toestellen daarvan vlogen tamelijk hoog, maar waren toen nog wel vergezeld door enkele jachtvliegtuigen, dus bleven de Duitse toestellen daar wel uit de buurt! Daar hadden zij immers groot respect voor!

Ondervinden is nog steeds de beste leermethode!!

Inmiddels was het half vier geworden, dus tijd om naar het weiland te gaan om er te gaan melken. Die wei lag langs de zuidzijde van de Eldense-zeeg, links van de Hollanderbroeksestraat waarmee men van Driel in Elst kan komen.

Het leek mij het beste om ook een klein melkbusje mee te nemen. Daar kon ik de melk gemakkelijker in mee terug nemen dan in een emmer, waarin onderweg stof en vliegend ongedierte terecht kan komen. De melk werd thuis wel gezeefd, maar toch vond ik het niet hygiënisch, vandaar dus dat ik het busje meenam.

Dat bond ik stevig achter op de bagagedrager van mijn fiets en met de melkemmer aan mijn schouder verliet ik even later het erf van de boerderij "De Noordhoek". Naar schatting was het ruim tien minuten fietsen, dus was het ook weer niet zo ver weg.

Op weg erheen stonden hier en daar mensen buiten met elkaar te praten en vroegen mij waarik heen ging met de bus achterop en een melkemmer aan de schouder. "Je bent toch opeens geen melkboer geworden?" Want zij kenden mij heel goed. Dus vertelde ik hen waarheen ik op weg was, maar toen waarschuwden ze mij.

"Die wei ligt naast de weg naar Elst en daar bevinden zich nog heel veel Duitsers. Pas dus goed op dat ze je niet zien. Ze houden steeds razzia's en nemen ook fietsen mee. Dus houdt daar wel rekening mee". Was hun goede raad.

Dit alles was mij al reeds bekend, maar ik had ja gezegd om daar te zullen gaan melken en daarom antwoordde ik: "Dat zal ik ook heus wel doen, maar een mens moet ook wel iets durven wagen in z'n leven. Dit is in deze situatie echter wel gevaarlijk, maar gelukkig ben ik in het bezit van een "Ausweis" Waarop één van hen de opmerking maakte: "Ik betwijfel of dat nog wel waarde heeft in deze situatie, want de Duitsers beseffen nu ook wel dat ze verliezen!" "Laten we dát hopen in ieder geval." Zei ik en reed toen weer door. Al gauw passeerde ik de boerderij "De Zonnekamp" van Maas v.d.Berg.

Daar op het erf heerste nog een vredige rust. Varkens liepen te wroeten in de boomgaard en een koppel kippen scharrelden wat rond op het erf en de haan kraaide er nog lustig op los. Dus zou men eigenlijk niet vermoeden, dat het op dat moment volop oorlog was en zelfs tamelijk dichtbij ook nog.

Want op een afstand van enkele kilometers dreunden kanonnen en stotterden er zware mirtailleurs!!

Dit was bij de noord-oostenwind, die nog steeds vanuit die richting waaide, heel goed te horen vanuit Oosterbeek, maar eveneens duidelijk genoeg vanuit de richting Nijmegen.

Wij wisten echter nog niet zeker of dat met de komst van het Britse leger te maken had. En van de situatie in Oosterbeek konden we de laatste dagen ook geen hoogte meer krijgen. Dat was ook moeilijk want de berichtgeving was zeer schaars. We moesten echter voorlopig meer geduld op brengen, dan zouden we de werkelijke toedracht wel spoedig te weten komen. Zulke situaties moeten hun verloop hebben.

Van enige afstand zag ik de gebroeders Beukema de koeien bij elkaar drijven, die waren dus mooi op tijd.

Om mij heen heerste een innige rust, koeien, paarden en schapen liepen vredig te grazen, een groepje kieviten schreeuwden hun naam luidkeels boven m'n hoofd en buitelden terwijl door de lucht. Links in een boomgaard blafte een hond heftig tegen een in een boom gevluchtte kat en van de schrik vloog opeens een blauwe reiger op uit de slootkant langs de weg en wiekte weg naar een akker griendhout (wilgen-hakhout), iets verderop.

Dit was toch geen sfeer die met oorlog had uit te staan.....

Een ogenblik later was ik bij de wei waar ik zijn moest. Ik zette mijn fiets tegen het hek en nam het busje en de emmer mee de wei in en liep in de richting van de gebroeders en vertelde hen waarvoor ik uiteindelijk gekomen was.

"Er lopen hier koeien genoeg, dus zoek er maar één uit. Jij kunt ook melken, dus ga je gang. Neem die maar, met die grote witte vlek op haar kont, die staat in de regel goed stil en geeft flink melk en heb je zo een emmer vol," zei klaas, de oudste van de twee. Zijn jongere broer Marinus zat inmiddels al onder een koe en had al een begin gemaakt met melken.

Er liepen ongeveer negen melkkoeien, dus hadden zij wel even werk om die te melken.

Ik begon de koe te melken die mij aangewezen was en inderdaad bleef ze goed stilstaan, al was ik een vreemde voor haar. Ze gaf ook flink melk en terwijl ik daar zat, constateerde ik, dat ik van de weg af niet te herkennen en natuurlijk ook bijna niet te zien was, want van de weg af gezien, zat ik aan de andere kant van de koe.

Maar kwam ineens tot de conclusie dat ik de fiets tegen het hek van de wei gezet had, dus vlak bij de straat. Kwamen er toevallig Duitsers langs, konden zij meteen constateren dat er een manspersoon in de wei moest wezen. Als zij echter goed zouden kijken zouden ze drie mannen aantreffen van rond vijftientig jaren. Toen besepte ik dat wij alle drie voor de voedselvoorziening werkzaam waren, want melk hoorde daar ook bij! En uiteindelijk was ik in het bezit van een "Ausweis"!!

Of de gebroeders ook een Ausweis bezaten wist ik niet. Ieder moest in die jaren voor zichzelf zorgen.

De koe molk plezierig ; met haar dikke stralen had ik al gauw de emmer half vol, dus gaf zij inderdaad flink melk, zoals Klaas gezegd had.

Opeens hoorde ik vliegtuigen naderbij komen. Dat had ik niet opgemerkt door het bruisen van die dikke stralen melk in de emmer. De toestellen kwamen uit zuid-westelijke richting en vlogen op dat moment oostelijk, in de richting van de spoorlijn Arnhem-Nijmegen. Het waren maar kleine formaties en lieten tamelijk dicht bij ons, in een ander weiland, pakken dekens omlaag vallen. Maar in de verte werden ook nog enkele parachutisten neergelaten. Ook zagen we grote , tenen manden en witte, langwerpige ronde containers omlaag komen.

De transportvliegtuigen, het waren geallieerden, vlogen tamelijk laag over ons heen met hun daverende, donderende motoren.

En toen opeens ontstonden er luchtgevechten vlak boven ons in het luchtruim. Fel knetterden over en weer de boordwapens en vielen houders en lege hulzen overal om ons heen en waren wij voor kogels uit de boordwapens, daar op dat vlakke weiland, zeer trefbaar, maar nergens onder of achter, was gelegenheid om dekking te vinden. Overal konden wij getroffen worden door rondvliegende kogels. Dat waren angstige momenten voor ons!

Wij bleven naar dat schouwspel boven ons kijken en zagen de toestellen, die hun last afgeworpen hadden, met een grote boog over Driel heen, terug keren vanwaar zij gekomen waren.

Die werden echter direct door het Duitse luchtdoelgeschut onder vuur genomen en of dat precies de oorzaak geweest is, wisten wij op dat moment ook niet, maar één van de toestellen verloor plotseling een vleugel toen het over het centrum van Driel vloog. Wentelend kwam hij omlaag, maar we konden natuurlijk niet zien waar hij terecht was gekomen.

Het toestel vloog nog een moment verder in een scheve houding, zwenkte toen af naar rechts en stortte omlaag. Direct daarna steeg er een grote zwarte rookkolom op, waar het toestel neergestort was. Zover wij zien konden, had de bemanning het toestel niet meer op tijd kunnen verlaten en zijn ze in de vuurzee van vlammen om het leven gekomen.

Het toestel moet nog net even over de Rijndijk heen gevlogen zijn en is toen in een weiland neergestort, schuin tegenover de kolk, rechts van het grindweggetje dat naar de boerderij "Zeldenrust" en de steenfabriek van Terwind leidde, zoals ons later in de avond werd verteld.

Het Duitse luchtafweergeschut schoot nog enige tijd zeer intensief op de rest van de terugkerende transportvliegtuigen. Honderden afweerprojectielen explodeerden boven ons in het luchtruim uit elkaar. Scherven daarvan vielen als hagelstenen omlaag en ketsten op de pannen daken, volgens andere inwoners uit Driel. Toch kon ik niet constateren dat er tijdens dit zware luchtafweer een vliegtuig uit de lucht werd geschoten, zover als ik dat waarnemen kon. En wij hadden daar op dat vlakke veld ruim zicht! Wel stonden we daar zeer trefbaar voor alles wat aan metaal door het luchtruim vloog, Dus namen wij veel risico, maar konden niet anders. Wel hadden we plat in het weiland kunnen gaan liggen, maar nieuwsgierigheid of belangstelling in zulke situaties, speelden toen ook een grote rol in je doen en laten!

Toen even later de laatste vliegmachines ons gebied hadden verlaten, besloot ik weer terug te keren naar de boerderij "De Noordhoek" en goot de melk in het busje. En de gebroeders deden er ook nog een hoeveelheid melk bij, zodat het busje bijna vol was. Zij merkten blijkbaar wel dat ik er op dat ogenblik niets meer voor voelde om nog verder te melken.

Op de terugweg zag ik hier en daar een langwerpige container in een weiland liggen, sommige met daaraan een vuurrode of een groene parachute. Maar veel mensen zag ik niet meer op de straat. De meesten waren voor de veiligheid hun huis ingegaan.

Op de boerderij had men ook veel horen schieten en waren ook naar binnen gegaan. Dichtbij, in een weiland, lag ook een container, waar een rode parachute in elkaar gezakt bij lag.

Men had er nog aan mij gedacht en uiteindelijk toch maar liever gehad dat ik niet gegaan was. Maar toen ik na enige tijd weer gearriveerd was, waren ze ook weer heel blij dat ik ongedeerd was en waren ze tevens ingenomen met het busje vol met melk dat ik bij mij had. Op zo'n manier kan een mens vaak blij gemaakt worden!! Nadat ik even op de boerderij met de andere mensen over het gebeurde had staan praten, besloot ik thuis brood te gaan eten. Dan wist ik tevens hoe dáár de situatie was op dat moment.

Onderweg lagen ook nog enkele parachutes met containers eraan. Ook lagen er nog enkele lege hulzen van de boordwapens der vliegtuigen, dus was daar ook geschoten vanuit de vliegtuigen. Gelukkig was bij ons thuis niets bijzonders voorgevallen. Er was ook wel even hevig afweervuur geweest en waren er transportvliegtuigen heel laag over het huis heen gevlogen om te proberen aan het vuur van het Duitse luchtdoelgeschut te ontkomen. Dat had een overdonderend geluid veroorzaakt. Alles had staan te trillen; ramen rammelden in hun sponningen en de kippen waren bijna vliegend hun nachthok ingegaan!!

Piet had zelfs gezien dat er boven de uiterwaarden, achter de Rijndijk bij Driel, ook nog enkele parachutisten neergelaten waren. Eén van hen hing aan een parachute, die maar half open gegaan was toen hij uit een hoger vliegend toestel neergelaten werd. Een onder hem heen en weer zwevende parachutist had hem blijkbaar gezien en wist nog net op tijd een koord van dat half-open valscherp te pakken. En toen daalden zij gezamenlijk omlaag. Hun beide levens hadden toen werkelijk aan een zijden draadje gehangen.....! Zo'n situatie zal zich niet zo vaak voordoen.

"Toen hier enkele transportvliegtuigen tamelijk laag boven het dorp vlogen, werd er door het Duitse afweergeschut een moment hevig op geschoten, toen we opeens een vliegtuig een vleugel zagen verliezen, die wentelend neerviel.

Het toestel vloog nog even hakkend verder en stortte toen ergens verderop neer. Al gauw zagen wij daar rook opstijgen, dus zal het wel helemaal uitgebrand zijn. Helaas vloog het toestel te laag voor de bemanning, om er nog uit te kunnen springen met hun parachute," zo veronderstelde mijn broer.

"Vanuit een weiland langs de Eldense-Zeeg, waar ik melk heb gehaald, heb ik het allemaal zien gebeuren, ook het omlaag vallen van de vliegtuigvleugel en het neerstorten van het toestel. Ik vind dat wij hier steeds meer geconfronteerd worden met oorlogshandelingen. Daar waar wij aan het melken waren, werden containers en grote vierkante tenen manden afgeworpen per parachute. Grote pakken dekens werden zo maar uit de vliegtuigen geworpen, zij stuitten nog enkele keren op en neer toen ze op de grond terecht kwamen.

Al gauw daarna kwam A. de W. aangelopen van de buurtschap de "Keulse-kamp" en stond naar die afgeworpen pakken dekens te kijken en voelde blijkbaar of ze zwaar waren.

Maar toen werd er vanuit de akker griendhout die enkele honderden meters verderop ligt, op hem geschoten met een geweer. Zeer waarschijnlijk hielden zich daarin enkele soldaten zolang schuil, die er als parachutist te voren geland waren. Mogelijk waren het verkenneren of iets dergelijks, maar die persoon schrok wel toen er op hem geschoten werd. Hij draaide zich snel om en keerde gauw terug vanwaar hij gekomen was. Er werd verder niet meer op hem geschoten.

Wie zou eigenlijk verwacht hebben, voor enige tijd geleden, dat hier nu in deze rustige omgeving, zoiets plaats zou kunnen hebben? Dus is de algehele situatie hieropeens geheel veranderd. En dat heeft zeer waarschijnlijk allemaal te maken met de Engelse para's, die zondag geland zijn om de verkeersbrug bij Arnhem op de Duitsers te veroveren. Dat is op een totale mislukking uitgelopen!!

En nu deze transporttoestellen weer, die pakken dekens, grote vierkanten tenen manden en ook nog metalen langwerpige containers af gingen werpen, wat zal daar de werkelijke bedoeling van wezen? De parachutisten die in Oosterbeek en Arnhem vochten, zijn door de Duitsers uitgeschakeld en waarom nu deze bevoorradings hier aan de verkeerde kant van de Rijn, want hier zijn toch geen geallieerde soldaten gelegerd, dus moet dit volgens m.i. een grote vergissing zijn," meende ik.

"Ja, het is wel heel eigenaardig, dat hier deze middag de bevoorradings werd afgeworpen, terwijl deze de laatste dagen steeds boven Oosterbeek neergelaten werd," was ook Piet zijn mening. Wij stonden op dat ogenblik naast ons huis met elkaar te praten, toen we opnieuw vliegtuigen hoorden naderen. Ze vlogen ongeveer de zelfde route als voor een uur geleden. En volgden toen ook ongeveer de loop van de Eldense-Zeeg, een brede waterafvoersloot die van Oost naar West stroomt. Deze keer gingen ze verder, in de richting van de spoordijk, tussen de spoorbrug over de Rijn en het dorp Elst.

Maar, zo vanop enige afstand te zien, waren zij daar nog niet helemaal aangekomen, of wij zagen opeens in een zeer korte tijd, honderden parachutes in de lucht hangen.

Vlug nam ik mijn verrekijker en constateerde dat er aan iedere parachute een parachutist hing en even later hing de lucht er vol van boven dat gebied.

Het waren maar enkele formaties transporttoestellen die achter elkander vlogen om deze para's neer te laten. In een lange strook daalden ze tamelijk vrij snel naar de aarde. Opeens zagen wij een parachutist vanuit een hoger vliegend toestel omlaag vallen, waarvan blijkbaar het valscherp niet open gegaan was. Hij kreeg steeds meer vaart en op het laatst was het nog maar net een zwarte streep geworden, door de snelheid die hij kreeg. Dat ging allemaal heel snel en zo viel deze soldaat de dood tegemoet, want niemand kan zo'n val overleven en dat betekende dus voor die militair het einde van de oorlog, maar ook het einde van zijn nog zo jonge, kostbare leven....

Het was zeer tragisch om zoiets te moeten aanschouwen en om dan tot de conclusie te komen, dat deze soldaat daar gedropt werd om één of andere opdracht uit te voeren en als men dan in een voor hem vreemd land, op die manier om het leven kwam was dat wel heel erg droevig. Maar daar bestaat een groot deel van het leven uit!!

Wij zagen zelfs nog opvouwbare fietsjes, of hele lichte motorfietsjes aan parachutes omlaag komen.

In een tamelijk kort tijdsbestek waren de meeste parachutisten geland en konden de transportvliegtuigen die hun last afge- worpen hadden, weer naar hun basis terugkeren. Zij zwenkten dan naar links en kwamen even later in een grote boog over ons heen. Maar dan werden zij eerst nog door het Duitse luchtafweergeschut beschoten, dat in de naaste omgeving van de spoorbrug opgesteld stond. Gelukkig hebben wij niet gezien dat er een toestel uit de lucht geschoten werd.

Tijdens de landing werd er door de Duitsers met mitrailleurs op de dalende parachutisten geschoten.

Meteen toen de toestellen begonnen met het neerlaten van de parachutisten had ik nog even op de torenklok van de Katholieke kerk gekeken hoe laat het was. Het was op dat ogenblik 5. 20. uur en de landing in haar geheel had nog geen tien minuten in beslag genomen, want om en nabij half zes waren de meeste toestellen al weer op de terugweg.

Enkele kwamen nog tamelijk laag in onze richting overgevlogen, toen er plotseling nog hevig op geschoten werd door het Duitse afweergeschut. Een paar luchtafweerprojectielen explodeerden vlak boven ons uit elkaar. Scherven sloegen met veel geweld tegen het pannendak van ons huis, waardoor er pannen aan stukken naast het huis vielen. Wij schrokken daar zo van, dat we bijna tegelijk door de deuropening naar binnen wilden vluchten en daarbij botsten we tegen vader op die in de deuropening naar de vliegtuigen had staan kijken. Toch waren wij, ondanks dat, wel heel blij dat geen van de toestellen geraakt werd. Al waren dit logge en zeer moeilijke manoeuvreerbare machines, toch deden zij alle moeite om aan die vernietigende projectielen te ontkomen, dat hen uiteindelijk ook gelukte.

Zij verwijderden zich zo vlug mogelijk in westelijke richting. Toch meenden we nog ergens rook uit één van hun vleugels te zien komen, dus gingen wij weer vlug naar buiten om ze met de verre- kijker te volgen. Wij konden echter geen rook ontdekken, want de toestellen vlogen gewoon verder. Lang konden we ze niet meer na- kijken omdat we door de zon, die al tamelijk laag stond, enig- zins verblind werden.

"Er heeft nu weer een luchtlanding plaatsgehad met geallieerde transportvliegtuigen, maar we weten nog niet van welke nationaliteit de parachutisten zijn die daar zo pas zijn afgeworpen,"

Merkte Piet op.

"Wij zullen eerst naar binnen gaan voor de broodmaaltijd en daarna gaan we het dorpscentrum even in om daar te informeren, wellicht dat wij er iemand spreken die het al te weten is geko- men, want zoiets weet men vaak al heel gauw," was mijn voorstel.

Het was inmiddels kwart voor zes geworden en was de rust in het luchtruim teruggekeerd en toen wij, Piet en ik, binnen kwamen had moeder de avondboterhammen al kant en klaar op de tafel staan ; we waren dus mooi op tijd.

"Wat zal ons nu weer te wachten staan, nu er weer opnieuw parachutisten geland zijn?" vroeg vader en hij schoof een stoel bij de tafel. Moeder, Piet en ik gingen ook zitten. Vanuit de verte hoorden wij ergens schieten, maar omdat wij binnen zaten, konden we niet horen vanwaar dat precies afkomstig was.

Vanuit de omgeving Lent of Oosterhout hadden wij die zelfde dag ook schieten gehoord en waren dus in de veronderstelling dat voorposten van het Britse leger al reeds in het Betuwse land gearriveerd waren. Dus was het heel goed mogelijk dat daar ook geschoten werd. Dat was in elk geval wel aan te nemen.

"Het waren geallieerde vliegtuigen, dus zullen het ook wel parachutisten geweest zijn die aan de zijde van de geallieerden hun opdrachten uit moeten voeren, denk ik", was mijn mening.

"Het is ook heel goed mogelijk dat deze landing misschien in verband staat met de komst van het Britse Tweede Leger." vond Piet.

"Dat zou ook best kunnen, dan zijn wij hier misschien nog vlugger bevrijd dan we eerst gedacht hadden," meende vader.

Na de broodmaaltijd gingen mijn broer en ik naar het dorpscentrum. We liepen er heen, want je wist maar nooit van te voren of zich daar Duitsers bevonden, die fietsen vorderden. En die kans gunden wij hen natuurlijk niet.

't Was net etenstijd, dus zagen we nog niet veel mensen buiten. We gingen een ogenblik op het witte hek zitten, dat zich in de bocht bevond recht tegenover het café van Job Bulte. Daarop zag je wel vaker iemand zitten, want vandaar kon je de Kerkstraat, een gedeelte van de Molenstraat en een groot deel van de Dorpsstraat overzien.

Opeens zagen we een goede kennis vanuit de Dorpsstraat in onze richting komen. Hij had ons blijkbaar al zien zitten, want hij kwam meteen naar ons toe.

"Zijn jullie zo moe dat je hier moet gaan zitten om uit te rusten?" vroeg hij.

"Nee, dat niet, maar zoals je ook wel gezien hebt, zijn er weer parachutisten geland en nu is onze vraag, waren dat Engelsen, Canadezen, Amerikanen of misschien Fransen?" wilde Piet weten.

"Voor zover ik te weten ben gekomen, moeten er even geleden Polen geland zijn, rondom de boerderij "De Schuytgraaf" en ook nog bij de boerderij "Het Honingsveld". Dat heb ik ook maar horen vertellen, maar het moeten er vele honderden geweest zijn.

En die bevoorrading die anderhalf uur geleden in de omgeving afgeworpen werd is ook voor hen bedoeld, maar wat dit allemaal nog voor nut heeft is voor mij een raadsel. De Engelse para's die zondag in Oosterbeek geland zijn, hebben de brug bij Arnhem immers niet op de Duitsers kunnen veroveren, dus wat willen ze nu nog bereiken met deze luchtlanding van Poolse para's? Moeten die para's nu proberen die verkeersbrug in handen te krijgen? Als dat werkelijk zo is, staat er hier nog veel te gebeuren, maar dat zie ik zo niet zitten!" Aldus die kennis van ons.

Afijn, dat wisten wij dan ook weer en keken daar werkelijk van op, dat er nu Poolse para's geland waren. Nu wisten we wat we eigenlijk weten wilden en keerden weer terug naar onze ouders. Wij wilden hen ook weer niet te lang alleen laten in zo'n bijzondere situatie, dus waren zij blij dat we tamelijk gauw terug gekomen waren.

Piet en ik hebben toen eerst een paar nieuwe dakpanen op het dak gelegd en toen we daarmee gereed gekomen waren, ging ik weer terug naar de boerderij "De Noordhoek", waar de familie Schrijver in spanning op mij zat te wachten. Blijkbaar was ik naar hun mening nog al tamelijk lang weggebleven en vreesden zij dat mij iets was overkomen. Maar dat was gelukkig niet het geval. Ik zei dat ik thuis mijn broodmaaltijd gebruikt had en dat het zodoende iets later geworden was.

Na het koffiedrinken hebben we eerst onze slaapgelegenheid in orde gemaakt en hadden te voren afgesproken dat de vrouwen en de kinderen in het woonhuis van de boerderij zouden slapen en de mannen besloten bij elkaar in de schuur te gaan liggen.

Daar hebben wij een flinke laag stro uitgespreid om er onze nachtrust in door te kunnen brengen.

Daarna hebben we gezamenlijk nog enige tijd bij elkaar zitten praten ; de kinderen had men al naar hun slaapplaats gebracht. Zo af en toe was er nog enige tijd zwaar geschut waar te nemen vanuit Oosterbeek. Daar deden de Duitsers waarschijnlijk hevige tegenaanvallen op het Engelse parachutisten Hoofdkwartier en omgeving, maar lang duurde dat nooit. En onderwijl vroegen wij ons af, wat toch eigenlijk de bedoeling was van de landing der Poolse parachutisten van deze middag. De Betuwe zal toch geen frondgebied gaan worden, hoopten wij??

Toch vreesden we het wel, want vanuit de omgeving de rivier de Waal bij Nijmegen, was ook al artillerie-en zwaar mitrailleurvuur waargenomen. Dat was toch wel een bewijs dat de voorhoede van het Britse Tweede Leger in de Betuwe gearriveerd was. Nu was het maar afwachten wat er verder zou plaatshebben.

Dat kwamen we echter al heel gauw te weten!!

Omdat het voor ons een nogal tamelijk vermoeiende dag geweest was, wilden we proberen een beetje vroeg te gaan slapen en toen daar na enige tijd het moment dan voor aangebroken was, trokken wij mannen ons terug naar het leger van stro. Het slapen zou best lukken want om ons heen was het heerlijk rustig, dus moest die kans wel waargenomen worden.

Wij wensten elkaar een goede nachtrust. Dit was voor de familie Schrijver, voor mij en de anderen, de eerste nacht dat wij niet meer in ons eigen huis sliepen. De boerderij en haar hele omgeving was in het duister gehuld, dus een goede gelegenheid om te kunnen slapen.

Wij lagen daar heel goed in de schuur, op een dikke laag stro. Schrijver lag naast mij en iets verder lag de al bejaarde G. Meurs uit Boven-Driel, Eef Polman en zijn kostganger B. Keurntjes. Onder elkaar werd niet veel meer gesproken ; een ieder was blijkbaar moe.-Ik dacht nog een ogenblik aan de gelandde Poolse parachutisten. Waar zouden zij zich op dit moment ergens bevinden? Voor hen was het leven ook moeilijk, om zo maar ergens in een voor hen vreemd land, als parachutist zijnde, afgeworpen te worden in een oorlogssituatie, onder een regen van mitrailleur-en afweervuur. En waar zouden zij de nacht doorbrengen?? Ze hadden immers geen tenten bij zich, misschien sliepen zij wel in een schuur van een boerderij. Wat zou eigenlijk hun uiteindelijke opdracht wezen?-

Zeer waarschijnlijk ben ik toen bij die gedachte in slaap gevallen en of ik toen al lang of nog maar kort geslapen had, wist ik op dat moment niet, maar ik werd plotseling wakker door harde explosies in onze naaste omgeving en hoe laat dat was kon ik op geen uur na veronderstellen.

Opeens barstten enkele projectielen heel dicht bij de boerderij uit elkander. Scherven daarvan sloegen met veel geweld tegen de buitenmuur aan de oostzijde van de schuur. Ook moesten daardoor enkele dakpannen het ontgelden, want er vlielen er aan stukken omlaag ; in de verte dreunden kanonnen, en opnieuw knalden er zware granaten uit elkaar, deze keer iets van ons verwijderd. Dit was ons nog niet overkomen dat we met opzet beschoten werden. Nu werden wij direct bij deze oorlog betrokken en dat was toch wel even een angstige en vreemde gewaarwording.

Tot op dat ogenblik was deze oorlogsvoering voor een groot deel aan ons voorbij gegaan maar nu opeens kregen we er direct mee te maken en dus schrokken wij daar wel van ; het ging ook zo geheel onverwacht!

Merkbaar waren we allen wakker geworden maar onder ons werd niet veel gesproken ; een ieder was met zijn eigen gedachten bezig.

We zaten rechtop in het stro en luisterden naar de huilende projectielen die in onze richting kwamen, maar zij explodeerden verderop. Opnieuw dreunden er kanonnen en huilden een moment later weer granaten door het luchtruim die elders tot explosie kwamen. We begrepen niet waar dat schieten voor bedoeld was.

"Het begint nu menens te worden met de oorlog en krijgen we denk ik nu ons portie ook toegewezen", zei Schrijver.

"Ja, dat ga ik ook denken, maar dit schieten heeft nu toch eigenlijk heel geen nut. Mogelijk is er een legereenheid van het Britse leger in de Betuwe gearriveerd, maar die is hier toch nog niet waargenomen. Waarom vallen hier in deze omgeving opeens granaten?" vroeg ik eningszins verontwaardigd.

"Het kan heel goed mogelijk wezen dat de Duitsers de Polen proberen te verdrijven die hier pas geland zijn. Die zijn nu misschien druk bezig Driel binnen te trekken," dacht Schrijver.

Maar die lopen toch niet hier in deze omgeving," veronderstelde ik, maar wie was ik, om dat te kunnen beoordelen??

"Ben jij dan buiten wezen kijken?" vroeg Schrijver tamelijk kort.

"Nee, als ik dat gedaan had, had je het wel gemerkt, maar ik zou op dit moment niet weten wat ze hier moesten zoeken!" zei ik.

"Ik merk wel dat jij niet in militaire dienst geweest bent, want dan had je ook wel geweten dat militairen regelmatig op patrouille moeten, dan moeten ze gaan patrouilleren in de omgeving, heel voorzichtig en ongezien, proberen de vijand te observeren in zijn doen en laten. Dus eigenlijk op verkenning moeten.

Waarom zouden zij dan deze richting niet ingestuurd kunnen zijn?" "Ja dat is zo, daar had ik niet zo gauw aan gedacht," gaf ik toe. Wéér dreunden ergens de kanonnen en kwamen in de omgeving opnieuw granaten tot ontploffing.

"Waar zouden die kanonnen ergens opgesteld staan?" wilde Schrijver weten. "Zo te horen niet zo heel ver weg."

"Misschien wel in Oosterbeek!" meende ik.

Plotseling knalden er enige projectielen heel dichtbij de schuur uit elkander. Een ruit vloog aan diggels naar binnen, stukgeslagen dakpannen vielen omlaag en we roken zware kruitdamp. Wéér dreunden kanonnen!! Maar toen vonden wij het toch te gevaarlijk om daar nog langer in de schuur te blijven. We stonden op en besloten naar het woonhuis van de boerderij te gaan. Daarin bevond zich een stevige kelder waar we een veiliger schuilgelegenheid zouden vinden, dus liepen we naar de buitendeur en net bij het opendoen hoorden we plotseling mensen praten.

Dat vonden we vreemd zo midden in de nacht en dan nog wel in zo'n situatie van granaten en rondvliegende scherven. Of waren dat Poolse soldaten die op patrouille waren, vroegen we ons af.

Dus daarom was de omgeving beschoten. Maar wat moesten die Poolse parachutisten hier uitvoeren, helemaal aan de westkant van ons dorp en dus ook een heel eind verwijderd van hun landings-terrein. Zij zouden het ons ook niet kunnen vertellen in hun, voor ons zeer moeilijke verstaanbare Poolse taal.

Op enige afstand stonden mensen bij elkaar, maar omdat er een lichte nevel over het veld lag, konden wij hen maar amper onderscheiden en zagen alleen maar enkele donkere schimmen staan. Heel geleidelijk aan raakten onze ogen aan de donkerte gewend en konden toen wel zien dat het in geen geval soldaten waren. Want sommige hadden een zak op hun rug, anderen hadden een rol dekens bij zich die zij op hun schouders hadden. Het bleken dus al gauw gewone dorpingen te zijn die nog vóór de nacht hun woonplaats hadden verlaten voor de beschietingen die er plaats hadden. Zij hadden ons dorp al achter zich liggen en liepen nu via een landweggetje dat langs de boerderij lag, binnendoor om misschien elders een veiliger plaats te vinden.

Wij liepen in hun richting en toen zij ons vernamen bleven ze even stilstaan om met ons een praatje te maken.

Eén van hen deed zijn verhaal:

"Zoals jullie al wel vernomen hebben zijn er tegen de avond ruim 900 Poolse parachutisten geland in de naaste omgeving van de boerderijen "De Schyutgraaf" en "Het Honingsveld". Daarna hebben zij zich ergens verzameld en zijn toen in groepen Driel binnen getrokken. Toen gingen zij zich ingraven langs de Dorpsstraat, de Kerkstraat, de Broekstraat en de Molenstraat. Maar in boomgaarden langs de Rijndijk moeten zich ook nog veel Polen hebben ingegraven. En toen opeens, wat later in de avond, begonnen er granaten te vallen, verspreid over het hele dorp Driel. Zowel vanuit Elst als vanaf het hogergelegen Duno-plateau werd Driel beschoten en op die manier probeerden de Duitsers zeer waarschijnlijk de Polen te verdrijven of iets van dien aard.

Het leek wel op een onweersbui, want eerst zag je de felle lichtflitsen van het afvuren der kanonnen, hoog op de heuvel van het Duno-plateau en even later hoorde je dan de daverende harde knallen als de projectielen explodeerden. Dat was een vreselijk geluid, angstaanjagend en vernietigend. Dat hadden we van zo dichtbij nog nimmer gehoord.

En toen besloten wij hier om Driel maar zo vlug mogelijk te gaan verlaten, voor het misschien te laat was en we niet meer weg zouden kunnen. Na een kort overleg besloten wij hier het hoogstnodige in te gaan pakken en weg te gaan. Nu lopen wij hier en zijn onderweg en willen binnendoor in Heteren proberen te komen, om bij kennissen van ons een veilig onderdak te vinden.

Hopelijk is het maar voor een paar dagen, dan zijn we misschien al bevrijd en kunnen we weer naar ons eigen huis terugkeren." Dit was het verhaaltje van één van de mensen uit het groepje. Nummer twee wist ook nog het één en ander te vertellen:

"De beschieting was maar amper begonnen of er vielen meteen granaten vlak naast ons huis. Wij waren net naar bed gegaan. Één kwam achter het huis terecht en sloeg de helft van het schuurtje weg en een ander projectiel viel náást ons huis, waardoor het zijraam werd verbrijzeld en de buitendeur doorzeefd werd door granaatscherven. Even daarna, nadat we ons aan het aankleden waren, stikten we bijna van de kruitdamp.

Toen vonden we het opeens werkelijk hoog tijd om uit Driel weg te gaan en hebben ook meteen, evenals deze dorpsgenoot hier, het nodige gauw bij elkaar gepakt en gaan nu samen naar Heteren. Daar woont familie van ons en daar hopen we onderdak te krijgen. Dus gaan we verder, want omdat we binnendoor gaan zal het best moeilijk zijn om in het donker de goede weg te vinden." Zo wist vluchteling nummer twee te vertellen.

Ondertussen waren er enkele andere personen bij komen staan, waarvan er ook één enige bijzonderheden aan ons mededeelde. Het eerste groepje vervolgde toen haar weg.

Maar inmiddels dreunden er weer kanonnen, dus luisterden we in welke richting er op dat moment geschoten werd. Niet in de onze, want ergens oostelijk van ons en verder weg explodeerden projectielen. Toen begon de man zijn verhaal:

"Nadat er granaten afgeschoten werden op verschillende plaatsen in Driel kwam er al gauw één op ons huis terecht, midden op het dak. Wij, mijn vrouw, ik en de kleine meid, schrokken hevig van die enorme harde knal. De halve schoorsteen werd van het dak geslagen en een aantal dakpannen kwamen omlaag en vielen aan stukken op het erf en alle ruiten waren uit de ramen aan diggels geslagen. Achteraf bekeken heb ik toch nog veel geluk gehad, want even te voren was ik iets wezen halen op de zolder en daarvan was ik net terug in de kamer, toen die granaat insloeg.

Door de enorme luchtdruk vlogen stukken ruit uit het raam naar binnen; een bloempot met plant en al werd van de vensterbank gerukt, deze kwam onder de tafel terecht en de gordijnen waren aan flarden gescheurd. Dat was opeens te veel voor ons en dus besloten wij zo vlug mogelijk uit Driel weg te gaan. We zochten gauw datgene bij elkander dat we in de komende dagen nodig zouden hebben en zijn toen onder granaatvuur weggegaan.

Nu willen we proberen ergens in Heteren of omgeving een veiliger verblijfplaats te vinden, want wij zijn de schrik nog niet te boven. Het ging ook te onverwacht!"

Zij wensten ons nog een goede nachtrust en liepen toen verder. Deze mensen kwamen dus uit de buurtschap "De Keulsekamp" en hadden huis en haard helaas achter moeten laten om niet het slachtoffer te worden van het heersende oorlogsgeweld.

Schrijver en ik liepen terug naar de schuur. Daar dachten we nog enige tijd te kunnen slapen, omdat al een poosje rustig was in de omgeving. Men wist het immers nooit, het kon ook in de rest van de nacht wel zo blijven.

Toen wij bij de deur van de schuur waren gingen er weer kleine groepjes mensen voorbij die uit Driel vertrokken waren. Zij zagen ons niet staan, want er kwam een lichte mist opzetten en de mensen veranderden in dongere schimmen die zich spookachtig verplaatsten in de donkere nacht.

Een eindje terug, achter de boerderij, hoorden we opnieuw weer stemmen van mensen die ook het dorp achter zich hadden gelaten. Wij gingen de schuur in en zochten onze slaapgelegenheid weer op. Toch hoorden wij nu en dan weer kanonnen dreunen en in de verte ergens granaten tot explosie komen. Dat was soms tamelijk ver weg maar ook wel eens wat dichterbij ons in de omgeving.

Van slapen kwam dus niet veel, we lagen naar het huilen van de zware projectielen te luisteren die over ons heen kwamen.

Een ogenblik later zagen wij de lichtflitsen door de ramen, als de granaten explodeerden en op dat moment dacht ik aan mijn ouders en broer. Die waren nog steeds thuis en daar maakte ik mij ongerust over. Hoe zou het nu met hen zijn??

Op datzelfde moment dreunden de kanonnen weer op het hoger gelegen plateau van het landgoed "De Duno", met het gevolg dat er enkele granaten heel dicht bij de boerderij explodeerden. Eén knalde met veel geweld tegen de buitenmuur met glasgerinkel, een ruit vloog aan duizend stukken het andere projectiel was in het dak geslagen en we hoorden veel gekraak. Dakpannen vielen aan stukken en we roken weer kruitdamp.

Opnieuw hoorden wij in de verte granaten afschieten en kraakten weer tamelijk dichtbij zware projectielen uit elkander, ook aan de achterzijde van de schuur. Het leek wel, of de Duitsers het op ons gemunt hadden.

Weer iets verder bij ons vandaan explodeerden ook granaten. In de schuur vonden wij het ook niet zo veilig meer, maar we durfden op dat ogenblik niet naar buiten om ons naar de kelder van het woonhuis te begeven. Dat zou voor ons gevaar op kunnen leveren. Even later kreeg blijkbaar het centrum van Driel weer een serie projectielen te verwerken. De explosies klonken zwaar en hol in het nachtelijk duister en wéér moest ik aan mijn familie thuis denken. Als hen maar niets zou overkomen, want daarvoor was de kans op dat moment heel groot.

Zij bevonden zich nog steeds thuis, want waren zij vertrokken, zouden ze bij ons langs komen dat niet het geval geweest was. Toch zaten ze thuis niet veilig tegen granaatinslag. Onze kelder bevond zich half onder de begane grond en half daarboven, waar zich ook het kelderraam in bevond. Daar kon heel gemakkelijk een projectiel door naar binnen slaan. Dus nam ik mij voor om er in de ochtend heen te gaan om hen te vragen naar ons te komen, alhoewel er nu niet gezegd kon worden, dat het daar wél veilig was want er waren ook al heel wat projectielen geexplodeerd om en op de boerderij.

Het werd op dat ogenblik geleidelijk iets rustiger met de beschietingen; er werd tenminste gepauzeerd. En daar maakten wij meteen gebruik van om naar de kelder te gaan. Daar waren wij in elk geval veiliger dan in die grote, holle schuur.

Bij aankomst daar waren de vrouwen en de kinderen er al aanwezig. Van de Koppel en zijn vrouw waren er niet. Zij bleven zeker bij elkaar in de slaapkamer van het woonhuis. Dat was hun eigen keus. Per slot van rekening waren het geen kinderen meer en wijs genoeg om te weten, wat te doen en te laten.

De kelder was niet groot, slechts drie meter breed en vier en een halve meter lang. Verder bevond zich daar ook nog een elektrische waterpompinstallatie met inbegrip van een drukketel van enkele honderden liters inhoud.

Dus was er niet veel ruimte meer beschikbaar voor zeven volwassenen en tien kinderen.

Met opschikken en opstaan kon op het laatst een ieder over een plaatsje beschikken, al zaten we wel wat stijfjes tegen elkander! Die situatie had zo al enige tijd geduurd, het bleef stil in de kelder geen van ons had blijkbaar behoefte aan een gesprek.

Eén zat wat te knikkebollen, een ander liet al een zacht gesnurk horen en nummer drie, één van de grotere kinderen moest even voor een hoognodige boodschap, via de keldertrap naar het kleinste kamertje dat zich in de hal bevond.

Maar om dat te kunnen bewerkstelligen, moesten daarvoor vijf personen opstaan. Daar was ik ook bij en nam die gelegenheid waar om plaats te nemen op één van de treden van de keldertrap. De anderen in de kelderruimte kregen daardoor iets meer ruimte. ik had plaatsgenomen halverwege de trap, daar kon ik mijn benen heerlijk de ruimte geven.

Een klein ogenblik later passeerde mij de W.C. gangster. Plotseling explodeerden er niet zo ver weg een vijftal projectielen die met veel geweld uit elkaar knalden. Opnieuw werden er granaten afgevuurd en deze sloegen zo te horen, nog iets dichterbij in, scherven daarvan sloegen ergens tegen een buitenmuur.

Blijkbaar verkeerde nummer twee opeens ook in hoge nood, dus moest zij van het toilet in de hal gebruik maken en mij op de keldertrap passeren. En dat deed zij ook op haar terugweg. In de kelderruimte beneden mij werd iets onverstaanbaar gemompeld, maar de rust keerde al gauw terug in onze schuilgelegenheid. Als er regelmatig granaten zouden vallen, zou er van slapen niet veel komen en vooral niet in zo'n ongemakkelijke houding en als het er werkelijk op aankwam durfden we ook niet te gaan slapen omdat we bang waren dat door het schieten de boerderij in brand kon geraken, dat zeer gevaarlijk zijn zou in zo'n situatie. Dat kon immers maar zo!

Enkele kinderen waren al gauw in het land der dromen en.... op het laatst begonnen ook enkele volwassenen te knikkebollen. Vielen er echter tamelijk dichtbij een paar projectielen die explodeerden, wipten de hoofden omhoog en gingen de ogen wijd open en dit herhaalde zich nog wel eens. Onder elkander werd er dan weer even met mekaar gesproken, maar terwijl deed Klaas-Vaak zijn werk en zakte daarna hier en daar weer een hoofd omlaag. Dat was op een moment bij mij ook raak zodat mijn kin even later op de borst zonk en bij een ander, iets verderop beneden mij, was dat dan ook het geval.

Lang duurde zo'n situatie echter niet want ik werd zo nu en dan in mijn slaaphouding gestoord door iemand met "Hoge nood" de keldertrap op moest. Was ik dan net even ingedommeld, werd ik daardoor weer klaar wakker. Maar ja, wat wil je, als men zich met een twintigtal personen in een ruimte bevindt, moet er heus wel eens iemand naar het toilet, dat is niets bijzonders. Dat realiseerde ik mij ook op dat ogenblik en dus kwam ik tot het besluit om de keuken in te gaan en daar een plekje te zoeken waar ik mogelijk wel rustig kon liggen.

Daar vond ik al gauw een gelegenheid voor, namelijk onder de keukentafel. Daar lag ik betrekkelijk veilig tegen glasscherven als die naar binnen zouden slaan na een eventuele explosie van een projectiel.

Helaas had ik daar geen zachte ligplaats getroffen, want in het stikke donker merkte ik al gauw dat ik op een harde, ruwe kokosmat lag, maar in zulke situaties moet men niet zo precies kijken want in die tijd waren er veel erger problemen!

Daar in de keuken had ik echter wel heel wat meer ruimte om mij te kunnen bewegen en ook meer frisse lucht dan in die bedompte kelder, waar vele mensen dicht opeen zaten.

Buiten was het soms zeer rumoerig, als er granaten explodeerden. Maar toch was ik gauw in slaap gevallen, doch hoe lang ik geslapen heb is mij nog niet bekend. Plotseling werd ik echter opgeschrikt door een geweldige harde klap.

Ik hoorde nog enig gekraak, dakpannen vielen op het erf aan stukken en even later was alles weer stil buiten. Behalve de Duitse kanonnen op het hoger gelegen plateau van "De Duno", tegenover ons dorp aan de overzijde van de rivier de Rijn. Die dreunden onophoudelijk en braakten hun projectielen uit over het eens zo rustige dorpje Driel.

Op verschillende plaatsen in onze omgeving kwamen zij tot explosie en dan dacht ik :- wie zal nu weer het slachtoffer worden zijn in deze waanzinnige oorlogvoering??-

Beneden mij, vanuit de kelderruimte hoorde ik, dat mensen aan het bidden waren; de angst voor het dreigende gevaar had hen daarblijkbaar toe gedreven. Mogelijk gaf hen dat troost en hoop! Zelf luisterde ik nog een ogenblik naat het dreunen van de kanonnen en hoorde dan ergens de granaten met wreed geweld uit elkander barstten. Voor ons gelukkig niet dichtbij. Ik draaide mij toen om en ging met de rug naar het keukenraam liggen om te proberen opnieuw in slaap te vallen.

Dat was blijkbaar nog gelukt ook, want opeens werd ik wakker door een mannenstem. Die was van Schrijver, toen hij aan mij vroeg : " Heb jij hier geslapen zo maar op de harde vloer? Dat was in de kelder niet mogelijk, daar kun je alleen maar zitten, heel dicht tegen elkander en ook nog zeer ongemakkelijk. Ga je weer mee terug naar de schuur naar onze slaappleats in het stro? Misschien dat we daar nog enkele uren slapen kunnen. Het is nu vier uur dus hebben we nog enige tijd voor de boeg en buiten is het gelukkig ook weer ruutig geworden en misschien blijft het zo nog wel een poos. Want als je lang in een kelder moet zitten, wordt je op het laatst toch wel koud", vond hij.

Ik voelde er wel voor om nog een tijdje lekker te kunnen slapen. Samen gingen wij het donkere erf over en liepen in de richting van de grote schuifdeuren. Het was wel fris geworden buiten, daaraan kon je merken dat het herfst was.

Wij legden ons heerlijk languit in het stro, wensten elkaar welterusten en praatten niet te lang meer; we hoopten gauw in slaap te zullen vallen.

Vrijdag de 22ste september 1944.

Over ons dorp hangt een dichte mist, zodat men niet ver van zich af kon kijken. Het was een kille ochtend.

Op het "Duno-plateau" dreunden af en toe de Duitse kanonnen en explodeerden in de omgeving de projectielen.

In de vroege ochtend lopen er dorpsgenoten langs de boerderij De Noordhoek.

Zij zijn al vroeg van huis gegaan vanwege de exploderende granaten die verspreid in Driel terecht komen. Die mensen verlaten hun dorp en zoeken een veiliger plaats op.

Al tamelijk vroeg in de ochtend van vrijdag de 22ste september werden Schrijver en ik wakker. Blijkbaar doordat het in de schuur op het laatst kil en koud was gaan worden. In onze omgeving was het buiten nog rustig. op dat ogenblik werd er niet geschoten en explodeerden er vanzelf ook geen projectielen. Wel hoorden wij buiten stemmen van mensen die langs de boerderij liepen en voor de gevaarlijke situatie in Driel, hun dorp achter gelaten hadden, om waarschijnlijk een veiliger oord op te zoeken. Eerst hadden we gemeend dat het Duitse militairen waren, maar nadat we opgestaan waren en door een kier van de deur gekeken hadden, zagen we dat het dorpingen waren die wegtrokken uit hun woonplaats. Dus gingen we naar buiten en maakten met hen een praatje. Men vertelde ons het volgende :

"Driel heeft er deze nacht flink van langs gehad. De Duitsers begonnen gisteravond vanaf "De DunO" granaten af te schieten op Driel en omgeving , daardoor zijn al heel wat woonhuizen getroffen, zowel in de buurtschap "De Leetjes", als ook in de Molenstraat en in het dorpscentrum, tenminste dat vertelden personen die daar woonden. Zij vertelden ook dat in vele boomgaarden en achter de woningen van de Dorpsstraat zich vele Poolse soldaten hadden ingegraven en dat waarschijnlijk daarom de Duitsers granaten hadden afgevuurd om de Polen te treffen".

Toen ik hen de vraag stelde of zij misschien iets af wisten van mijn ouders en broer, konden ze daar geen bevestigend antwoord op geven en dat stelde mij toch wel erg teleur.

Zij waren daar die ochtend echter al heel vroeg uit het dorp vertrokken en was het nog totaal donker geweest toen ze door onze straat, de Broekstraat, gelopen hadden. Ze konden zich niet herinnern, iemand van ons gezin gezien te hebben.

Dat vond ik natuurlijk wel jammer, maar er was helaas niets aan te doen, dus wilde ik er in de ochtend zelf even heen gaan.

De mensen die wij spraken hadden inmiddels hun weg vervolgd en kwam er even daarna opnieuw een groepje dorpingen in onze richting over het smalle landweggetje langs de boerderij. En achter hen kwamen nog meer vluchtende Drielenaren.

Sommige hadden een kruiwagen of een karretje achter hun fiets bij zich waarop zij allerlei artikelen gepakt hadden zoals kleding, aardappels, inmaakpotten met spek en worst van een geslacht varken.

Anderen hadden soms een zak met kleren en groenten bij zich en droegen zij ook nog een tas waar ze het één en ander in zat.

Er passeerde nog een gezin, bestaande uit man en vrouw, drie meisjes in de leeftijd van ongeveer zes en veertien jaren en twee jongens van ongeveer acht en elf jaren, waar van de vader een kruiwagen voortduwde met daarop een hok met konijnen.

Weer een andere man van een gezin trok een karretje met fietswielen voort, waar een schaap stond vastgebonden, dat zo nu en een geblaas liet horen, dat zeer weemoedig klonk tussen die stoet van voorbij trekkende vluchtelingen!

Ieder ogenblik opnieuw trokken er groepjes vluchtelingen voorbij de boerderij "De Noordhoek" in de vroege ochtend en de mist werd steeds maar dichter en de mensen die voorbij trokken veranderden in wazige schimmen, die voor hun veiligheid weggingen uit hun woonplaats en een onbekende bestemming tegemoet liepen!

Sommige mensen sjouwden met volgepakte tassen, dozen en kussenslopen die helemaal volgestouwd waren. Zij allen probeerden toch nog het één en ander mee te nemen naar het veiliger oord, hun uiteindelijke eindbestemming.

Er gingen ook mensen voorbij die een zware, overvolle koffer met zich mee zeulden. Een treurige zaak dus als men zo geheel onvoorbereid je huis en haard moet gaan verlaten en alles achter moet laten wat je eens zo dierbaar was....!!

Grote gezinnen kwamen langs, de ouderen onder hen hadden sombere gezichten, kleine kinderen huilden, zij hadden eigenlijk nog in hun warme bedje moeten liggen, maar waren nu in hun slaap gewekt en wisten niet wat hen overkwam om zo maar in alle vroegte in zo'n dichte koude mist te moeten lopen! Uiteindelijk waren of werden zij ook de slachtoffers van deze onzinnige, ellendige en waanzinnige oorlog.

Gelukkig zwegen al een ogenblik de kanonnen en daar maakten veel dorpsgenoten gebruik van om een veilig heenkomen op te gaan zoeken in dorpen in de omgeving (Valburg, Herveld of Andelst).

Enkele dorpelingen hadden ons gezegd ergens onderdak te gaan zoeken in de buurt van Homoet of Valburg. Zij wilden dan door weilanden binnendoor gaan via de boerderijen "De Fikkersdries" of "De Bouwkamp".

En dat was ook werkelijk zo, want toen de mist geleidelijk iets op ging trekken, konden we groepjes mensen door weilanden zien lopen die in die richting trokken. Ook zij allen waren bekapt en bezakt en probeerden nog zoveel mogelijk van huis mee te nemen,

Van mijn ouders en m'n broer kwam ik helaas niets te weten...

En toch had ik steeds zorgen over hen, want zij konden ook getroffen worden tijdens de beschietingen van deze nacht en die gedachten lieten mij niet los. Het was echter nog te vroeg in de ochtend om daar nu al heen te gaan. Daarmee wilde ik wachten tot na het ontbijt. Schrijver en ik wilden eerst nog even naar de schuur terug gaan om nog een uurtje te gaan slapen, want dat was die nacht ook maar van korte duur geweest.

We zochten het stro weer op en strekten ons heerlijk uit. Blijkbaar hebben wij nog enige tijd geslapen, want toen iemand van ons de schuurdeur opendeed, werden we wakker. Het bleek toen ruim acht uur te wezen. Binnen in het woonhuis was men ook al enige tijd wakker, want toen Schrijver en ik buiten nog even stonden te praten met enkele dorpingen riep Annie, de oudste dochter van Schrijver, dat het ontbijt al op ons stond te wachten.

Wij zijn toen dus meteen naar binnen gegaan.

Toch wilde ik na het ontbijt naar mijn ouders en broer gaan om hen te vragen of zij naar " Onze boerderij " wilden komen, om dat het bij hen wel eens veel te gevaarlijk zou kunnen worden, als er granaten bleven vallen.

Zouden zij bij het verlaten van hun huis een andere richting nemen, was de kans groot dat we op die manier elkaar kwijt konden raken, als er eventueel nog verderop geëvacueerd moest worden, wat nog heel goed mogelijk kon wezen .

Inmiddels begon de mist al tamelijk op te trekken, alleen dreeven er nog wat nevelslierten over de velden. De zon deed ook al veel moeite om door de mistresten heen te komen. Dus beloofde het weer opnieuw een mooie herfst dag te zullen worden.

Ik haalde de fiets uit de schuur en zei tegen Schrijver dat ik naar m'n ouderlijk huis ging om te overleggen of zij daar van plan waren om er wél of niet weg te gaan.

"Je komt toch zeker wel zo gauw mogelijk terug ?" vroeg Schrijver, terwijl hij de schuurdeur achter mij dichtdeed.

"Als de situatie daar net zo veilig is als hier, kan ik met een uur wel weer terug wezen, maar dat kan ik van te voren ook niet weten. Ik zal in ieder geval proberen zo gauw mogelijk terug te komen." zei ik en toen fietste ik het erf af.

De zon ging al schijnen en de mist was al reeds voor het grootste deel opgetrokken.

Na enkele minuten was ik al bij de populierenlaan die ik links af insloeg en daar kon ik zowel rechts als links, ver van mij afzien, maarrrrr....., een ander kon mij daar dus ook zien. Dat was al heel gauw te constateren. Langzaam fietste ik verder en zag links en rechts van de laan tamelijke diepe granaattrechters in de weilanden zitten. Dus daar waren ook zware granaten tot explosie gekomen.